

Maks Fabiani, častni občan Občine Komen

Častni občan Občine Komen je leta 2017 na predlog Zavoda Fabiani posthumno postal prof. dr. Maksimilan Fabiani.

Na podlagi anonimnega pamfleta (SSKJ, pamflet je sestavek, s katerim se sramoti kaka oseba, stvar, dogodek, sramotilni spis) je Komisija za podelitev občinskih priznanj v sestavi, David Zega (predsednik), Matjaž Brus in Stojan Kosmina, podala 15.04.2019 predlog občinskemu svetu Občine Komen, da se priznanje Častni občan Maksu Fabianiju odvzame. Pred občinskim svetom bo v četrtek 25. 04. 2019 odgovorna odločitev, kako se opredeliti.

Komisija predloga že iz formalnih razlogov ne bi smela obravnavati, ker je brez imen predlagatelja/predlagatelj, »skupina občanov« je brezimna tvorba.

Da je predlog pamflet, kar pomeni, da gre za sestavek, s katerim se sramoti arhitekta Maksa Fabianija, bom poizkušal v nadaljevanju pojasniti tako, da bom citiral del sramotilnega teksta in dodal svoj komentar:

Citat: *»Kandidat: Maximilian-Massimo Fabiani«*

Zavestno je izpuščena slovenska različica imena Maks, kar ni dobronamerno. Maks Fabiani je obvladal več jezikov in jih je tudi uporabljal. Za vaščane je bil Maks. Ne glede na to, kakšno ime kdo nosi, to ne more biti podlaga za odvzem priznanja.

Citat: *»Vpisal se je v Fašistično stranko v Gorici 15. 05. 1921«*

Podatek je točen. Vsi so morali biti vpisani v Stranko, če so hoteli opravljati kakršno koli javno delo.

Citat: *»kot deklariran pripadnik italijanske narodnosti, zagovornik savojske kraljevine in zagovornik le visoke italijanske kulture. (Pred razpadom Avstro – ogrske se je imel za Avstrijca in ne Slovenca.)«*

Moti me zlonamerna beseda »le«. Bil je večkulturen, in je spoštoval vse kulture. Beri njegov filozofski spis Akma. Kot je cenil vse kulture, je spoštoval vsako državo, v kateri je živel.

Citat: *»Postal je prostovoljni član in poveljnik enote paravojaške fašistične milice.«*

Kako je s prostovoljnostjo v diktatorskih režimih, je znano. Manjka podatek z imeni in priimki članov enote, kje je delovala in kako.

Citat: *»Škvadristi so izvajali nasilna dejanja nad Slovenci, jih pretepali in mučili, jih nalivali z ricinusovim oljem, jih aretirali in jih pošiljali v zapore in koncentracijska taborišča ter konfinacijo. Bil je pomemben član poitaljančevalskega stroja na Krasu in sovražen Slovenski kulturi.«*

Nič od tega. Maks je bil je človek z veliko začetnico, ni kršil obče človeških norm, kot so jih kršili nekateri njegovi sodobniki. Predlagatelj ni navedel nobenega dokaza za gornje trditve. Gre zgolj za sramotenje njegovega imena s splošnimi resnicami o delovanju fašizma.

Citat: *»Kot zaupanja vreden fašist in eden fašističnih prvoborcev, je je bil leta 1935 imenovan za upravitelja (podesta) Občine Štanjel (podesta di Comune San Daniele).«*

Slišal sem samo pohvalne besede o upravljanju občine Štanjel. Štanjelci so z njim, kot županom, imeli dobre izkušnje. Zanima me, kako je bilo v Kobjeglavi in kako se je obnašal njihov župan.

Citat: »Torej tudi v času po razpadu Italije septembra 1943, vse do zmage partizanske Narodno-osvobodilne vojske nad nemškimi okupacijskimi silami maja 1945. To dokazuje, da so mu zaupali tudi nemški okupatorji.«

Povedal sem že, da je Maks bil na prvem mestu Človek z veliko začetnico, zato je bil zaupanja vreden prav od vseh.

Zaupali so mu Italijani, zato je lahko rešil 10 Kobdiljcev, da jih niso streljali kot talce.

Nemci so mu tudi zaupali. Februarja 1944 je bil Maks z nami Štanjelci in nas je obvaroval pred izgonom v Nemčijo. Te usode niso bili deležni nemočni prebivalci okoliških vasi. Več ko tisoč so jih takrat odpeljali zaradi nečloveškega ravnanja partizanskega vojaškega poveljnika.

Ni pa Maks Fabiani mogel obvarovati Štanjela septembra 1944, ko ga je dal drugi partizanski poveljnik minirati in zažgati. Ta poveljnik je bil spreobrnjen fašist, ki je svoje vojaško napredovanje začel kot italijanski okupacijski vojak v Ljubljanski pokrajini na Dolenjskem.

Maks Fabiani je imel ugled in spoštovanje tudi pri naših. Zato je vojno in povojne čistke preživel in ga nista vzeli ne Pipenca ne Jelenca.

Ni točno, da je bil župan Štanjela le do maja 1945. Skupaj z angleškimi okupatorji je poskrbel za zgledno obnovo od partizanov porušenih hiš. Župan je bil torej do leta septembra 1947.

Od takrat je v materialni revščini in duhovnem bogastvu živel v Gorici in ves čas ohranjal kulturne stike z Ljubljano.

Citat: »Kot poročevalec za politične zadeve na Primorskem, je bil trikrat pri Duceju Benitu Mussoliniju. Ta ga je odlikoval z redom »Cavaliere del Regno D Italia« (Vitez Kraljevine Italije) kot politika in ne arhitekta. To je bilo eno najvišjih in najodličnejših odlikovanj italijanske kraljevine.«

Gotovo obstaja utemeljitev za odlikovanje, rad bi zvedel, kaj v njem piše. Domnevam, da je bil odlikovan, ker je poskrbel, da je država od privatnika odkupila štanjelski grad. Od takrat je v občinski lasti. Namenila ga je za javne potrebe. Grad je zgledno prenovil in ga napolnil z vsebinami: šola, otroški vrtec, županstvo, dvorana za prireditve, solidarnostna stanovanja. . .

Po drugi svetovni vojni l. 1945 je izdelal je načrte za obnovo miniranega gradu. Zavezniki bi ga obnovili, a vzporedna ljudska oblast tega ni dovolila. Današnja lastnico gradu, Občino Komen, še danes boli glava, kako po 75 letih napolniti grad z optimalnimi vsebinami.

In še skrajno žaljiv citat, nevreden komentarja: »Zatorej ne moremo dojemati arhitekta Maximiliana-Massim Fabiana zgolj kot umetnika ampak tudi kot človeka, ki je črtil Slovenski narod, njegov jezik in kulturo in kot skrajnega fašista., ki je kot poveljnik škvadre paradiral naokoli v fašistični uniformi z bikovko in pištolo za pasom. Kot človeka, ki je v imenu fašistične Italije zatiral Slovenski narod in bil v človeško sramoto Krasu in Primorski. Tako kot si je njegov oče priimek Fabjan v Trstu spremenil v Fabiani, tako si je Maximiljan spremenil v trenutku poraza Avstro-ogrske ime v Massimo. Maks ni bil nikoli. Nečasten človek ne more, ne za časa življenja ne posthumno, biti počaščen s častnim naslovom.«

Podpisani sem hvaležen arhitektu Maksu Fabianiju za vse kar je naredil. Štanjelu je dal svoj osebni pečat, Štanjel je postal Fabianijev kraj. Dano mi je, da živim v tem rajju, v tem izjemno oblikovanem prostoru. Tako rekoč vsak dan, sleherno uro sva skupaj z Maksom Fabianijem.

Verjamem pričevalcem, ki so ga osebno poznali. Zlasti verjamem:

- Očetu, delavcu pri njegovem nečaku Ferrariju, lastniku Ferrarijeve vile in Ferraijevega vrta.
- Mami, ki je delala pri zdravniku Zevniku, Maksovemu prijatelju in nedeljskemu kvartopirskemu tovarišu.
- Njegovemu nečaku, tigrovcu, Renatu Ferrariju, piscu knjige Murve Fabianijevih. Zadnjih deset let svojega življenja je preživel mesece avgusta kot naš gost. Prijateljeval je z Maksovim sinom Renzom, skupaj sta bila zaprta v fašističnem zaporu.
- Verjamem vsem ostalim sovaščanom, ki so mi o njem pripovedovali samo pohvalna dejstva.

Včasih vzamem v roke kako knjigo o njem, več jih je napisal njegov največji poznavalec Marco Pozzeto.

Svoja razmišljanja, svoj notranji svet, je humanist Maks Fabiani razložil v študiji z naslovom Acma, napisal jo je leta 1944. V slovenščini jo je izdala Ustanova Maks Fabiani leta 1999.

Na strani 94 preberem:

»O tem, kako potrebno je, da obstajajo različni narodi, tudi najmanjši, ne bom izgubljal besed.

Vsak, še tako nepomemben narod je dragocen prispevek v razvoju človeštva. Že dejstvo, da se je ohranil, pomeni, da je šel skozi trdo in dolgo borbo, ki je bila zmeraj delavnica izjemnih lastnosti.«

Štanjel, 22. aprila 2019

Tekst sestavil:

Jožef Švagelj

Štanjel 6a

6222 Štanjel